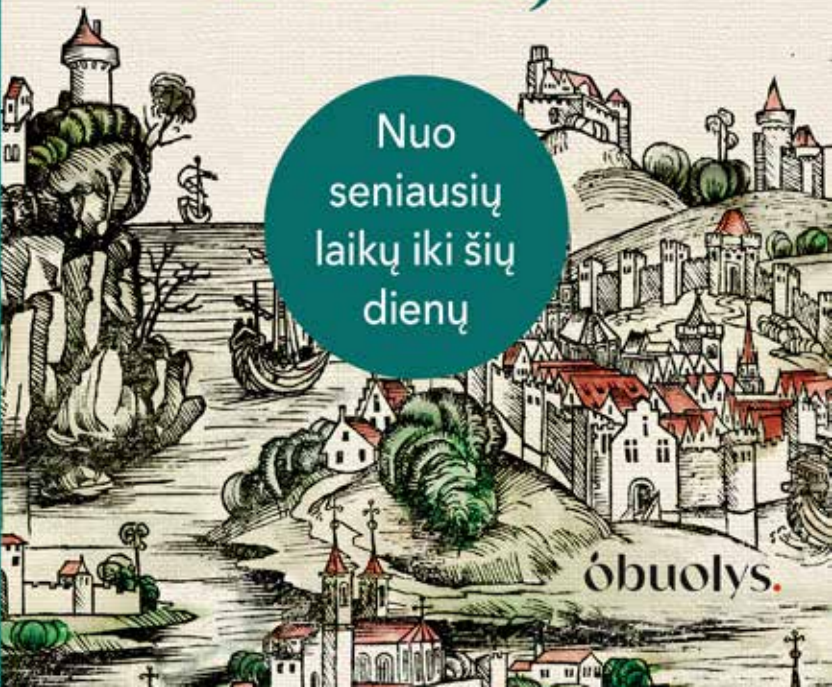

LABAI TRUMPA LIETUVOS ISTORIJA

Nuo
seniausių
laikų iki šių
dienų

óbuolys.

LABAI TRUMPA
LIETUVOS
ISTORIJA

TURINYS

LEIDĖJŲ ŽODIS / 7

I DALIS

Priešvalstybinis laikotarpis / 9

II DALIS

Lietuva prieš susidarant vieningai valstybei / 19

III DALIS

Lietuvos valstybės kūrimo laikotarpis / 55

IV DALIS

Lietuva Gediminaičių valdymo pradžioje / 81

V DALIS

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės iškilimas / 97

VI DALIS

Lietuva po Vytauto: vidaus krizė ir nauja pusiausvyra / 115

VII DALIS

Lietuva ir Lenkija: dinastinė unija ir valstybės kaita / 123

VIII DALIS

Liublino unija ir nauja valstybės santvarka / 131

IX DALIS

Abiejų tautų respublikos klestėjimas ir krizė / 139

X DALIS

Valstybės nuosmukis ir padalijimai / 149

XI DALIS

Lietuva Rusijos imperijos sudėtyje
ir tautinio atgimimo pradžia / 157

XII DALIS

Nepriklausomybės įtvirtinimas
ir Lietuvos valstybės susikūrimas / 171

XIII DALIS

Tarpukario Lietuva:
nuo demokratijos iki autoritarinio valdymo / 185

XIV DALIS

Lietuvos okupacija
ir netekto valstybingumo laikotarpis (1940–1990) / 209

XV DALIS

Šiuolaikinė Lietuva:
valstybės atkūrimas, integracija ir XXI amžius / 225

PABAIGOS ŽODIS

Istorija kaip tapatybės pamatas ir ateities kryptis / 249

NAUDOTI ŠALTINIAI / 253

LEIDĖJŲ ŽODIS

Ši knyga – tai glaustas ir nuoseklus Lietuvos istorijos pasakojimas, skirtas skaitytojui, kuris nori aiškiai ir koncentruotai susipažinti su svarbiausiais mūsų valstybės raidos etapais. Jos tikslas – pateikti bendrą istorinės raidos vaizdą, išryškinant pagrindinius įvykius, lūžius ir dėsningumus, neapkraunant teksto perteklinėmis detalėmis.

Laikotarpio iki maždaug 1935 metų dėstymas remiasi klasikine lietuvių istoriografija, pirmiausia Antano Šapokos redaguota „Lietuvos istorija“. Šis tarpukariu išleistas veikalas suformavo nuoseklų valstybės istorijos pasakojimą, kuriame pabrėžiama politinė raida, valstybingumo formavimasis ir tautos vaidmuo istorijoje. Šioje knygoje išlaikoma jo struktūra ir pagrindiniai akcentai, juos perteikiant glaustesne, šiuolaikiniam skaitytojui pritaikyta forma.

Vėlesni laikotarpiai paremti platesniu istoriografiniu kontekstu ir įvairių tyrėjų darbais. Reikšmingą indėlį į Lietuvos istorijos tyrimus yra įnešę tokie autoriai kaip Edvardas Gudavičius, Alfredas Bumblauskas, Egidijus Aleksandravičius, Antanas Tyla, Zenonas Ivinskis ir kiti. Jų darbai leidžia giliau suprasti istorinių procesų kontekstą ir interpretacijas, tačiau šioje knygoje nesiekama perteikti visos mokslinių diskusijų įvairovės, o orientuojamasi į vientisą ir aiškų pasakojimą.

Lietuvos istorija yra sudėtinga ir daugiasluoksnė, todėl šiame leidinyje pateikiami tik svarbiausi jos momentai – esminės datos, įvykiai, asmenybės ir procesai. Skaitytojui, siekiančiam gilesnių žinių, atsiveria plati specializuotos literatūros erdvė.

Ši knyga kaip patikimas įvadas – orientyras, leidžiantis suprasti Lietuvos istorijos visumą ir jos raidą iki šiandienos. Tai tekstas tiems, kurie nori greitai, bet ne paviršutiniškai susipažinti su savo šalies praeimi ir geriau suvokti jos kelią į dabartį.

I DALIS

PRIEŠVALSTYBINIS
LAIKOTARPIS

1.
BALŲ KILMĖ
IR ANKSTYVIAUSIA ISTORIJA

Baltai yra viena seniausių indoeuropiečių tautų grupių, susiformavusi Rytų Europos miškų ir ežerų zonoje. Jų protėviai į šias teritorijas atsikėlė dar II tūkstantmetyje prieš Kristų, palaipsniui atsiskirdami nuo bendros indoeuropiečių bendruomenės. Ilgą laiką gyvendami palyginti nuošaliai, jie išlaikė archajiškų kalbos ir kultūros bruožų, kurie vėliau tapo svarbiu lietuvių tapatybės pagrindu.

Ankstyvaisiais laikais baltų gyvenama teritorija buvo gerokai platesnė nei dabartinė Lietuva. Ji driekėsi nuo Baltijos jūros pakrančių iki Dniepro aukštupio. Tačiau šios erdvės nebuvo vienalytės – skirtingose srityse formavosi savitos gentys, turėjusios savų ypatumų.

Ilgainiui baltų žemės ėmė siaurėti: rytinę jų dalį paveikė slavų plėtra, o vakaruose jie susidūrė su germanų gentimis.

Baltų visuomenė ankstyvuoju laikotarpiu buvo gentinė. Pagrindinis socialinis vienetas buvo giminė, susieta kraujo ryšiais ir bendru ūkiu. Kiekviena gentis turėjo savo teritoriją, papročius ir valdžios struktūrą, tačiau centralizuotos valstybės dar nebuvo. Svarbiausi sprendimai buvo priimami bendruomenėje, o karo metu iškildavo karo vadai.

Ūkis rėmėsi žemdirbyste, gyvulininkyste, medžiokle ir žvejyba. Dirbama žemė buvo ribota, todėl svarbų vaidmenį atliko miškai ir upės. Gyvenimas buvo glaudžiai susijęs su gamta, o tai atspindėjo ir religijoje – baltai garbino gamtos jėgas, tikėjo dievų ir dvasių pasauliu.

Pirmieji baltų paminėjimai rašytiniuose šaltiniuose pasirodo dar antikos laikais. Romėnų autoriai mini aisčius, gyvenusius prie Baltijos jūros. Vėlesniuose viduramžių šaltiniuose baltai aprašomi kaip karingos, bet politiškai nesusivienijusios gentys. Šis susiskaldymas ilgą laiką trukdė susidaryti valstybei, tačiau kartu leido išsaugoti savitą kultūrą.

2. BALTŲ GENTYS IR JŲ GYVENIMAS

Laikui bėgant baltai susiskirstė į atskiras gentis, kurios gyveno skirtingose teritorijose. Tarp svarbiausių buvo lietuviai, žemaičiai, aukštaičiai, jotvingiai, kuršiai, žiemgaliai ir sėliai. Kiekviena jų turėjo savitą gyvenimo būdą, tačiau visos buvo artimos kalba ir kultūra.

Lietuvių gentys gyveno dabartinės Lietuvos teritorijoje, o jų kaimynai žemaičiai užėmė vakarinę dalį. Kuršiai gyveno pajūryje ir buvo žinomi kaip geri jūrininkai bei kariai. Žiemgaliai ir sėliai gyveno šiaurinėse srityse, o jotvingiai – pietvakariuose.

Gentys dažnai kariavo tarpusavyje, bet taip pat bendradarbiavo, ypač kai reikėdavo gintis nuo

išorės priešų. Karo žygiai buvo svarbi gyvenimo dalis – jie ne tik gynė teritoriją, bet ir leido įgyti turto bei prestižo.

Gyvenvietės buvo nedidelės, dažniausiai įsikūrusios prie upių ar ežerų. Svarbi vieta buvo piliakalniai – įtvirtintos gyvenvietės ar prieglobsčio vietos. Jie liudija apie nuolatinį pavojų ir poreikį gintis.

Socialinė struktūra buvo gana paprasta, tačiau jau ryškėjo skirtumai tarp turtingesnių ir skurdesnių bendruomenės narių. Išsiskyrė karo vadai ir kilmingesni žmonės, kurie vėliau tapo būsimos diduomenės pagrindu.

Religija užėmė svarbią vietą kasdieniame gyvenime. Buvo tikima daugybe dievų, susijusių su gamtos reiškimais – dangumi, žeme, ugnimi, vandeniu. Šventos vietos dažnai būdavo giraitės, kalvos ar upės. Religinės apeigos stiprino bendruomenės vienybę ir tradicijų tęstinumą.

3. KAIMYNAI IR PIRMIEJI KONTAKTAI

Baltų gentys nuo ankstyvųjų laikų palaikė ryšius su kaimyninėmis tautomis. Šie kontaktai buvo įvairūs – nuo prekybos iki karinių susidūrimų. Per juos baltai ne tik gynėsi, bet ir perėmė naujas idėjas bei technologijas.

Pietuose baltai susidūrė su slavų gentimis, kurios palaipsniui plėtėsi į šiaurę ir rytus. Dalis baltų teritorijų ilgainiui buvo asimiliuota, o vietos gyventojai suslavėjo. Vakaruose baltai kontaktavo su germanų gentimis, ypač gotais. Šie ryšiai buvo reikšmingi kultūriniu požiūriu, nors dažnai lydimi konfliktų.

Prie Baltijos jūros gyvenusios gentys aktyviai dalyvavo prekyboje. Per jų teritorijas ėjo vadinamasis

gintaro kelias, jungęs šiaurę su Romos imperija. Gintaras buvo itin vertinamas, todėl baltų žemės tapo svarbia šios prekybos grandimi.

Nuo IX–X amžiaus baltai vis dažniau susidurdavo su skandinavų vikingais. Jie rengė karo žygius, bet kartu ir prekiaavo. Šie kontaktai skatino stiprinti gynybą ir prisidėjo prie karinės organizacijos raidos.

Vakarų Europoje stiprėjant krikščionybei, baltų žemės pamažu pateko į jos akiratį. Pirmieji bandymai skleisti krikščionybę buvo epizodiniai, tačiau ilgainiui šis veiksnys įgijo vis didesnę politinę reikšmę.

Nuolatiniai ryšiai su kaimynais – tiek taikūs, tiek priešiški – keitė baltų gyvenimą. Didėjantis išorės spaudimas skatino glaudesnę bendradarbiavimą tarp genčių. Vis dažniau iškildavo stipresni valdovai, gebėdavę sutelkti kelias gentis, ir tai tapo svarbia prielaida vėlesniam valstybės susidarymui.

Iki valstybės susidarymo baltų pasaulis buvo susiskaldęs, tačiau gyvybingas. Gentinė santvarka,

glaudus ryšys su gamta ir stipri karo tradicija sudarė savitą kultūrinį pagrindą.

Ilgą laiką trukusi politinė vienybė ribojo didesnių politinių struktūrų formavimąsi, tačiau kartu padėjo išlaikyti kalbos ir kultūros savitumą. Tuo pat metu nuolatiniai kontaktai su kaimynais – prekyba, karai ir kultūriniai ryšiai – pamažu keitė visuomenę.

Didėjantis išorės spaudimas ir vidiniai pokyčiai skatino telktis platesnėms sąjungoms, stiprino karo vadų vaidmenį ir sudarė prielaidas politinei konsolidacijai. Šie procesai ilgainiui vedė prie naujos organizacijos formos – valstybės atsiradimo.

II DALIS

LIETUVA
PRIEŠ SUSIDARANT
VIENINGAI VALSTYBEI

1. AISČIAI ISTORINIŲ LAIKŲ PRADŽIOJE

Istorinių laikų pradžioje baltų gentys, senesniuose šaltiniuose dažniausiai vadinamos aisčiais (lot. *Aestii*), gyveno plačiame regione. Jis apėmė ne tik dabartinę Lietuvos teritoriją, bet ir dideles sritis į rytus – iki Dniepro aukštupio, bei į pietus. Tačiau ši erdvė nebuvo politiškai vieninga: joje gyveno atskiros gentys, susijusios kalba ir papročiais, bet neturėjusios bendros valdžios.

Pirmasis patikimesnis aisčių paminėjimas randamas romėnų istoriko Tacito veikale *Germania* (apie 98 m. po Kr.). Jis mini prie Baltijos jūros gyvenančius žmones, kurie renka gintarą ir gabena jį į Romos imperiją. Tacitas pažymi, kad jų papročiai

artimesni germanams, tačiau kalba skiriasi. Šis liudijimas svarbus tuo, kad leidžia aiščiau laikyti jau tuo metu išsiskiriančią grupę.

Vėlesniuose šaltiniuose aiščiau minimi rečiau, tačiau nuo IX–X a. žinių daugėja. Skandinavų sagose ir arabų keliautojų aprašymuose randame užuominų apie Baltijos regiono gyventojus, užsiimančius prekyba, karyba ir jūriniais žygiais. Ypač svarbūs XI–XIII a. rusėnų metraščiai, kuriuose minimos lietuvių, jotvingių ir kitų genčių kovos su Rusios kunigaikščiais.

XII–XIII amžiuje šaltinių pobūdis iš esmės keičiasi. Atsiranda vokiečių kronikos, susijusios su kryžiaus žygiais į Baltijos kraštus. Tokie autoriai kaip Henrikas Latvis savo Kronikoje (*Chronicon Livoniae*, XIII a. pradžia) pateikia jau gana detalius aiščių genčių aprašymus: minimi lietuviai, žemaičiai, kuršiai, žiemgaliai, jų karo žygiai, vidaus santykiai ir susidūrimai su vokiečių riteriais.

Vis dėlto šie šaltiniai yra šališki. Jie rašyti iš krikščioniškosios Europos pozicijų ir dažnai siekia pateikti karinius žygius prieš „pagonis“. Todėl aiščiau

juose vaizduojami kaip karingi, bet „laukiniai“. Nepaisant to, jie suteikia vertingos informacijos apie to meto politinę ir karinę padėtį.

Iš šių šaltinių ryškėja esminė aplinkybė: aisčių pasaulis buvo susiskaldęs. Kiekviena gentis turėjo savo vadus ir veikė savarankiškai, nors prireikus galėjo jungtis į laikinas sąjungas. Jau XII amžiuje matyti pirmieji bandymai telktis didesnėms karinėms jėgoms.

Ypatingą vietą tarp aisčių genčių užėmė lietuviai. Jie gyveno centrinėje teritorijoje, mažiau veikiamoje tiesioginio išorės spaudimo nei pajūrio ar pasienio sritys. Tai sudarė palankesnes sąlygas stipresniems politiniams centrams formuotis. Būtent lietuvių žemėse XIII amžiaus pradžioje iškilo valdovai, pradėję telkti aplink save kitas gentis.

Taigi istorinių laikų pradžioje aisčiai sudarė kultūriškai artimą, tačiau politiškai nevieningą genčių visumą. Ši padėtis ilgą laiką riboja valstybės susidarymą, bet kartu leido išlikti savitai kultūrai, kuri vėliau tapo Lietuvos valstybės pagrindu.

2. GEOGRAFINĖS SĄLYGOS IR JŲ REIKŠMĖ ISTORINEI RAIDAI

Aisčių gyvenamos teritorijos gamtinė aplinka turėjo lemiamą reikšmę jų istorinei raidai. Tai buvo kraštas, kuriame vyravo tankūs miškai, pelkės ir gausūs vandens telkiniai. Tokios sąlygos ilgą laiką saugojo gyventojus nuo išorės įsiveržimų, tačiau kartu apsunkino vidaus ryšius ir platesnę politinę integraciją.

Miškai veikė kaip natūrali gynybinė sistema. Priešams buvo sunku prasiskverbti į šias teritorijas, ypač neturint vietos sąlygų pažinimo. Dėl to aisčiai ilgą laiką išvengė tiesioginio užkariavimo, kuris kitose Europos srityse skatino ankstyvųjų valstybių formavimąsi. Kita vertus, tie patys miškai ribojo susisiekimą tarp genčių ir trukdė jų politiniam vienijimuisi.

Upės ir ežerai buvo svarbiausi susisiekimo keliai. Tokios upės kaip Nemunas, Neris ar Dauguva jungė skirtingas teritorijas ir sudarė sąlygas tiek prekybai, tiek karo žygiams. Ypač svarbus buvo Dauguvos kelias, kuriuo vyko prekyba tarp Skandinavijos ir Rytų Europos. Šiuo keliu judėjo ir vikingai, nuo IX a. pasiekdavę Baltijos regioną.

Baltijos jūra taip pat turėjo didelę reikšmę. Pajūrio gentys, ypač kuršiai, buvo aktyvūs jūrininkai ir dalyvavo tiek prekyboje, tiek karo žygiuose. Jie netgi minimi kaip pavojingi piratai, puldinėję skandinavų pakrantes. Vidaus gentims jūros reikšmė buvo mažesnė.

Dirvožemio sąlygos ne visur buvo palankios intensyviai žemdirbystei. Dėl to ūkis išliko mišrus, o pertekliaus kaupimas buvo ribotas. Tai reiškė, kad neatsirado stipri ekonominė bazė, galėjusi išlaikyti sudėtingesnę valdžios struktūrą, todėl socialinė diferenciacija vyko lėčiau nei kitose Europos dalyse.

Geografinė padėtis tarp slavų ir germanų pasaulių turėjo papildomų pasekmių. Iš pietų ir rytų aiščiau

veikė Rusios kunigaikštystės, rengusios karo žygius į baltų žemes. XI–XII a. šie žygiai dažnėjo, ypač prieš jotvingius ir lietuvius. Vakaruose stiprėjo vokiečių įtaka, kuri XIII amžiuje įgijo organizuotą formą – kryžiuočių ir kalavijuočių ordinų veiklą.

Svarbus veiksnys buvo ir prekybos keliai. Per aisčių teritoriją ėjo gintaro kelias, jungęs Baltijos pakrantes su Viduržemio jūros regionu. Nors prekyba dažnai vyko per tarpininkus, ji vis dėlto įtraukė aisčius į platesnius ekonominius ryšius.

Apskritai gamtinės sąlygos veikė prieštaringai. Jos saugojo aisčius nuo išorės pavergimo ir leido išlaikyti savitą kultūrą, tačiau kartu apsunkino politinę centralizaciją. Tik stiprėjant išorės spaudimui, ypač XIII amžiuje, šios sąlygos pradėjo skatinti vienijimąsi ir gynybinės organizacijos stiprėjimą.

Skaitykite likusius
230 iš **256** puslapių,
įsigiję šią knygą

www.obuolys.lt

KITI KNYGŲ FORMATAI:

klausykla.lt

**Audio
knyga**

**Elektroninė
knyga**

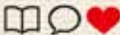

Lietuvos istorija – apie laisvę, valstybę, kalbą ir išlikimą.

Nuo pirmųjų baltų genčių iki Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, nuo krikšto ir kovų su kryžiuočiais iki Abiejų Tautų Respublikos, nuo sukilimų, spaudos draudimo iki nepriklausomybės, nuo okupacijų iki šiuolaikinės valstybės – ši knyga labai glaustai pristato svarbiausius Lietuvos istorijos įvykius, žmones ir lūžius.

Tai patogi, aiški ir lengvai skaitoma Lietuvos istorijos apžvalga su iliustracijomis kiekvienam, norinčiam greitai susidėlioti aiškų vaizdą: kas mes buvome, ką išgyvenome ir kodėl ši istorija tebėra svarbi šiandien.

**Skaityk.
Komentuok.
Sek.**
linktr.ee/obuolys.lt

ISBN 978-609-484-987-9

Negrafinė literatūra > Istorija